129635 ـ سیرۀ پیامبر ﷺ در ازدواج

سوال

سیره و راه و روش پیامبر ﷺ در ازدواج (مهریه، جشن عروسی، ولیمه و...) چگونه بود؟ لطفاً با جزئیات توضیح دهید.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

سیرۀ پیامبر ﷺ در نکاح بر تشویق به آسان‌گیری، اعلام و آشکار کردن آن، ابراز شادی، برپایی ولیمه و دعوت به آن استوار بود. ایشان دستور می‌دادند که دعوت‌شدگان در مراسم حاضر شوند؛ حتی اگر کسی روزه بود، حاضر می‌شد و برای صاحب ولیمه دعا می‌کرد و نیازی نبود چیزی بخورد.

سپس خوش‌رفتاری و معاشرت نیکو و فراهم کردن اسباب آن [از ارکان این سیره است].

این خلاصه‌ای از مطلب بود و در ادامه شرح و جزئیات آن می‌آید:

نخست: مهریۀ سبک و آسان

بیهقی (۱۴۷۲۱) روایت کرده که پیامبر ﷺ فرمودند: «بهترین مهریه آن است که آسان‌تر باشد». این روایت نزد ابوداوود (۲۱۱۷) با این لفظ آمده است: «بهترین نکاح آن است که آسان‌تر باشد» (آلبانی آن را صحیح دانسته است).

در کتاب «عون المعبود» آمده است:

«یعنی: [ازدواج] برای مرد آسان باشد؛ با سبک کردن مهریه و مانند آن. علامه شیخ عزیزی گفته است: یعنی مهریۀ او کمتر باشد یا پذیرش خواستگاری‌اش آسان‌تر باشد».

احمد (۲۳۹۵۷) و ابن‌حبان (۴۰۹۵) از عایشه رضی الله عنها روایت کرده‌اند که رسول الله ﷺ فرمودند: «از نشانه‌های برکت زن، آسان بودن خواستگاری، سبک بودن مهریه و زایمان راحت او است» (آلبانی در «صحیح الجامع» (۲۲۳۵) آن را حسن دانسته است).

ترمذی (۱۱۱۴) از عمر بن خطاب رضی الله عنه روایت کرده که گفت: «آگاه باشید که در مهریۀ زنان زیاده‌روی نکنید؛ زیرا

اگر این کار در دنیا مایهٔ بزرگی یا نزد الله نشانهٔ تقوا بود، پیامبر الله ﷺ در انجام آن از شما سزاوارتر بودند. سراغ ندارم که رسول الله ﷺ با هیچ‌یک از همسرانشان ازدواج کرده یا هیچ‌کدام از دخترانشان را به ازدواج کسی درآورده باشند که مهریهٔ آن‌ها بیش از دوازده اوقیه باشد» (آلبانی در «صحیح الترمذی» آن را صحیح دانسته است).

هر اوقیه برابر با چهل درهم [نقره] است و وزن هر درهم ۲.۹۷۵ گرم است.

دوم: اعلام نکاح

ترمذی (۱۰۸۹) از عایشه رضی الله عنها روایت کرده که رسول الله ﷺ فرمودند: «این نکاح را اعلام کنید» (آلبانی در «الإرواء» (۷/۵۰) آن را حسن دانسته است).

نسائی (۳۳۶۹) از محمد بن حاطِب رضی الله عنه روایت کرده که رسول الله ﷺ فرمودند: «تفاوت میان حلال و حرام، زدن دف و صدا [یعنی اعلان] در نکاح است» (آلبانی آن را حسن دانسته است). (منظور، تفاوت ازدواج و زنا است، زیرا زنا معمولا مخفی است و ازدواج معمولا علنی است).

دف‌زدن در نکاح مخصوص زنان است.

حافظ ابن حجر در فتح الباری می‌گوید: «احادیث قوی در این باره اجازهٔ این کار را به زنان داده‌اند، پس مردان نباید به آن‌ها ملحق شوند؛ به دلیل نهی کلی از شبیه کردن خود به زنان».

سوم: ولیمه (غذای عروسی)

ولیمه در عروسی سنتی مؤکد است و بخشی از اعلام نکاح و ابراز شادی و خوشحالی به شمار می‌رود.

از انس رضی الله عنه روایت شده که پیامبر ﷺ هنگام ازدواج عبدالرحمن بن عوف به او فرمودند: «ولیمه بده، حتی اگر با یک گوسفند باشد» (متفق علیه).

برخی از علما به دلیل روایتی که احمد (۲۲۵۲۶) از ابن بُرَیده از پدرش نقل کرده، آن را واجب دانسته‌اند. او می‌گوید: وقتی علی از فاطمه رضی الله عنهما خواستگاری کرد، رسول الله ﷺ فرمودند: «همانا عروسی گریزی از ولیمه ندارد» (آلبانی در «آداب الزفاف» (۷۲) گفته است: سند آن ـ چنان که حافظ ابن حجر در فتح الباری گفته ـ اشکالی ندارد).

حضور در ولیمه در صورت دعوت شدن واجب است؛ از عبدالله بن عمر رضی الله عنهما روایت شده که رسول الله ﷺ فرمودند: «هرگاه یکی از شما به ولیمه دعوت شد، باید در آن حاضر شود» (متفق علیه).

ابن عثیمین رحمه الله گفته است:

«علما می‌گویند: اجابت دعوت عروسی در نوبت اول، یعنی نخستین ولیمه، در صورتی که فرد به صورت مشخص، توسط خودِ شخص، نماینده‌اش یا با فرستادن کارت دعوت فراخوانده شود، واجب است؛ به شرطی که در ولیمه کار ناپسندی [منکری] نباشد. اگر منکری در آنجا بود، تفصیل دارد: اگر با حضورش بتواند مانع آن منکر شود، حضور بر او واجب است و اگر نمی‌تواند، جایز نیست که حاضر شود». «لقاء الباب المفتوح» (۱۳۳/۱۳).

همچنین می‌توانید به پاسخ سؤال (22006) مراجعه کنید.

برپایی ولیمه بدون گوشت نیز جایز است؛ زیرا بخاری (۴۲۱۳) از انس رضی الله عنه روایت کرده است: «پیامبر ﷺ میان خیبر و مدینه سه شب توقف کردند تا با صفیه ازدواج کنند؛ من مسلمانان را به ولیمهٔ ایشان دعوت کردم در حالی که در آن نه نانی بود و نه گوشتی؛ تنها دستور دادند بلال سفره‌های چرمی را پهن کرد و ایشان بر روی آن خرما، کشک و روغن حیوانی ریختند».

چهارم: تبریک گفتن به داماد

مستحب است که به داماد با تبریک رسول الله ﷺ تهنیت گفته شود؛ از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که پیامبر ﷺ هرگاه به کسی برای ازدواج تبریک می‌گفتند [برایش دعا می‌کردند]، می‌فرمودند: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ، وَبَارَكَ عَلَيْكَ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ (الله برایت برکت دهد و بر تو برکت فرستد و میان شما دو نفر در خیر و نیکی پیوند دهد). ابوداوود (۲۱۳۰) آن را روایت کرده و آلبانی صحیح دانسته است.

پنجم: مستحبات شب عروسی

برای شوهر در شب عروسی [هنگام رفتن نزد همسرش] چند مورد مستحب است، از جمله:

- خوش‌رفتاری و محبت با همسر در شب زفاف.

احمد (۲۶۹۲۵) از اسماء بنت عُمَیس رضی الله عنها روایت کرده که گفت: من همراه عایشه بودم؛ همان کسی که او را آماده کرد و نزد رسول الله ﷺ برد و زنان دیگری نیز با من بودند. او می‌گوید: به الله سوگند، نزد ایشان برای پذیرایی چیزی جز قدحی شیر نیافتیم. پیامبر ﷺ از آن نوشیدند و سپس آن را به عایشه دادند؛ آن دختر خجالت کشید، پس ما گفتیم: دست رسول الله ﷺ را رد نکن و از آن بنوش. او با شرم آن را گرفت و نوشید؛ سپس پیامبر ﷺ فرمودند: «به همراهانت بده». ما گفتیم: اشتها نداریم. ایشان فرمودند: «گرسنگی و دروغ را با هم جمع نکنید». آلبانی در «آداب الزفاف» (۱۹) آن را حسن دانسته است.

- گذاشتن دست بر سر همسر و دعا برای او:

به دلیل روایتی که ابوداوود (۲۱۶۰) از عمرو بن شعیب از پدرش و او از پدربزرگش از پیامبر ﷺ نقل کرده که فرمودند: «هرگاه یکی از شما با زنی ازدواج کرد، پیشانی او را بگیرد و بگوید: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ (بارالها، من خیر او و خیر آنچه او را بر آن سرشته‌ای از تو می‌خواهم، و از شر او و شر آنچه او را بر آن سرشته‌ای به تو پناه می‌برم)». آلبانی در «آداب الزفاف» (۱۹) آن را حسن دانسته است.

- برخی از سلف مستحب دانسته‌اند که با هم دو رکعت نماز بخوانند:

ابن ابی‌شیبه (۱۷۱۵۶) از شقیق روایت کرده که گفت: مردی نزد عبدالله بن مسعود آمد و گفت: من با دختر جوانی ازدواج کرده‌ام و می‌ترسم که او از من خوشش نیاید [نسبت به من کینه پیدا کند]؛ عبدالله گفت: «الفت و دوستی از جانب الله است و کینه از طرف شیطان؛ او می‌خواهد آنچه را الله برایتان حلال کرده، نزد شما ناپسند جلوه دهد. پس هرگاه نزد تو آمد، به او بگو که پشت سرت دو رکعت نماز بخواند». آلبانی در «آداب الزفاف» (۲۴) آن را صحیح دانسته است.

- شایسته است هنگام آمیزش بگوید: بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبْ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا (به نام الله، بارالها شیطان را از ما دور کن و شیطان را از آنچه به ما روزی کرده‌ای دور بدار).

به دلیل روایتی که بخاری (۳۲۷۱) از ابن‌عباس رضی الله عنهما از پیامبر ﷺ نقل کرده که فرمودند: «اگر یکی از شما هنگامی که نزد همسرش می‌رود بگوید: بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبْ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا ، چنانچه فرزندی نصیب آن‌ها شود، شیطان به او آسیبی نخواهد رساند».

در پایان... بر توصیهٔ خوش‌رفتاری و معاشرت پسندیده تأکید می‌شود؛ اینکه مرد در حق زن از الله پروا کند و زن نیز در حق مرد تقوای الهی داشته باشد.

الله عز وجل می‌فرماید: وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا [نساء: ۱۹] (و با آن‌ها به‌شایستگی رفتار کنید؛ و اگر از آن‌ها خوشتان نیامد، [صبر کنید] پس چه‌بسا چیزی را ناخوش بدارید و الله در آن خیر بسیاری قرار دهد).

و پیامبر ﷺ فرمودند: «هرگاه زن نمازهای پنج‌گانه‌اش را بخواند، ماه [رمضان] خود را روزه بگیرد، پاکدامنی‌اش را حفظ کند و از شوهرش فرمان ببرد، به او گفته می‌شود: از هر دری از درهای بهشت که می‌خواهی وارد شو». آلبانی در «تخریج المشکاة» (۳۲۵۴) آن را صحیح دانسته است.

والله اعلم.